

TROUW

Theater

‘Dear Winnie’ is een ode aan de kracht van Winnie Mandela

‘Dear Winnie’ is een eerbetoon aan Winnie Mandela, die lang werd gezien als haaibaai met een duistere kant. Negen zwarte actrices, zangeressen en danseressen laten zich nu door haar inspireren. Een ode aan de Zuid-Afrikaanse activiste en haar strijdlust.

Alexander Hiskemuller 30 november 2019, 18:21

Elke repetitiedag van ‘Dear Winnie’ begint met een moment van meditatie, met alle actrices en medewerkers samen in een kring. Eén stoel blijft onbezet: die is bedoeld voor Madikizela Mandela, de vrouw van de Zuid-Afrikaanse anti-apartheidsstrijder en later president Wilson Nelson Mandela. Mama Winnie is er in gedachten altijd bij.

‘Dear Winnie’ is een collage van scènes, impressies en sferen waarin het schurende levensverhaal van Winnie Mandela wordt verweven met de persoonlijke verhalen van negen actrices, danseressen en zangeressen met Afrikaanse roots. Hun inspiratie is de kracht van Winnie Mandela, volgens de makers een vrouw die doorging met haar strijd waar anderen stopten en die bleef staan voor waarin ze geloofde.

Vakkundige karaktermoord

Denise Jannah en Andie Dushime zijn twee van de negen hoofdrolspeelsters in deze voorstelling van Noord Nederlands Toneel en KVS Brussel. Volgens hen zou Winnie als heldin de geschiedenisboeken zijn ingegaan als ze niet te maken had gehad met verdachtmakingen. Zo zou ze verantwoordelijk zijn voor de moord op de ANC-tieneractivist Stompie Seipei in 1988.

Vakkundige karaktermoord, vindt Jannah. “Als ik mensen vertel dat ik in deze voorstelling speel, vindt men dat interessant, maar wordt ook meteen gezegd: Die Winnie heeft wel een heel duistere kant, hè. ‘Mama’ Winnie, zoals ze in Zuid-Afrika uit respect wordt genoemd, is slachtoffer geworden van een doortrapt apartheidssysteem. Als ze uit de weg zou zijn geruimd, was ze immers martelares geworden. Dit was veel effectiever. Bij haar dood was de waarheid allang bekend, maar zelfs in het Nederlandse journaal werd er nog steeds naar haar vermeende betrokkenheid bij de moord verwezen.”

Rehabilitatie, in de vorm van een eerbetoon aan een vrouwelijke activist en haar strijdlust. Maar ‘Dear Winnie’ is geen biografisch verhaal geworden, in de regie van de Vlaamse Junior Mthombeni. Hij is de zoon van ANC-activist Maurice Mthombeni, die naar Europa vluchtte en van daaruit zijn strijd voortzette. Andie Dushime: “Winnie is een kapstok, de rode draad, waarop we vanuit onze eigen belevingswereld reflecteren; wat zijn wij als zwarte vrouwen in ons leven tegengekomen en welke raakvlakken heeft dat met het leven van Mama Winnie?”

Verhaal over doorzettingsvermogen

Andie Dushime is met haar 24 jaar de jongste van de cast. Ze werd geboren in Rwanda en groeide op in België. “Deze voorstelling vertelt een verhaal over doorzettingsvermogen en die pijn die daarbij komt kijken,

maar het gaat ook over geluk en blijdschap wanneer je rechtop blijft staan. Als zwarte vrouw loop je maatschappelijk tegen dingen aan, je wordt gedwongen daarin een standpunt te nemen. De identiteit van iemand wordt voor een flink deel bepaald door de kleur van zijn huid, opgelegd door de samenleving. Als je het breder trekt, gaat 'Dear Winnie' over de representatie van de zwarte vrouw."

Actrice, zangeres, componiste en zangpedagoge Denise Jannah, die ooit zelf optrad voor Nelson Mandela, voegt daar aan toe: "ik heb deze kleur nou eenmaal en dat vind ik top. Maar ik ben er wel degelijk mee geconfronteerd dat het als handicap kan werken. Als iemand van kleur word je stelselmatig als 'de buitenlander, die ander' gezien. Men blijft praten over 'jullie' en 'wij', er is steeds openlijker racisme en het populisme viert hoogtij: verdeel en heers."

Meestal gebeurt het niet eens bewust, aldus Dushime. "In België denken veel jongeren dat er niks mis mee is als je het woord 'neger' gebruikt. In het onderwijs wordt nauwelijks gesproken over kolonialisme en wat zwarte mensen is overkomen. Superioriteitsgevoel speelt nog heel erg in de wereld en lijkt met de opmars van extreemrechts te worden versterkt."

Misstanden van het regime

Winnie Mandela was zwart én een vrouw die in opstand kwam tegen een wit racistisch mannenbolwerk. Jannah: "Als ze een man was geweest, stond haar gezicht waarschijnlijk op T-shirts, zoals Che Guevarra. Nelson had 27 jaar in een cel doorgebracht. Maar er moest ook actief strijd worden gevoerd, dat kan niet vanuit je cel. Mama Winnie stond óp de barricaden en bracht grote offers voor de strijd. Na de afschaffing van de apartheid wilde ze dat de misstanden van het regime zouden worden erkend. Daarin was ze niet bereid tot compromissen. Daardoor werd ze

beschouwd als militante haaibaai, Nelson de engel, zij de duivel. Maar als zij zich niet zo militant had opgesteld, was er wellicht nog veel langer apartheid geweest. Ach, een vrouw moet uiteindelijk wél haar plaats kennen.”

Het meedoen aan ‘Dear Winnie’ voelde voor Andie Dushime als ‘vrijuit ademen’. “Ik hoefde mezelf geen moment te beperken, te denken: ben ik niet te luid geweest? Was ik niet te uitgesproken in mijn opinies? Als zwarte vrouw ben ik me daar in de meeste andere situaties heel erg van bewust – ik kom er steeds meer achter hoeveel ik eigenlijk heb onderdrukt. In dit repetitieproces voelde ik me volkomen vrij: amongst sisters.”

Ze vinden het sowieso een feest om met negen zwarte vrouwen op de Bühne te staan. Je kunt ook wel van een unicum spreken. Jannah: “In het theater en op de televisie worden mensen van kleur mondjesmaat gecast. En als er al een zwarte vrouw is te zien, is dat vaak een stereotype.”

Dushime: “Bijvoorbeeld die van ‘loud black woman’ of de ‘Best Friend Forever’ van het witte hoofdpersonage. In ‘Dear Winnie’ is er niet slechts één dimensie, er is sprake van negen verschillende personages. We kunnen wenen, we kunnen lachen – er zijn zo veel lagen. Ik vind het een super-interpretatie van de zwarte vrouw in al haar vormen en hoedanigheden.”

Traditionele genezer

Het repetitieproces werkte bekrachtigend, een overweldigende ervaring vonden ze het. Dushime spreekt zelfs van een ‘spirituele bootcamp’. “De vraag was steeds: wat doet dit met jou?” Jannah: “De meditatie aan het begin en aan het einde van de repetitiedag helpt ons diep bij onszelf naar binnen te kijken. Ik heb een keer erg moeten huilen. In de voorstelling heb ik de rol van sangoma, een traditionele genezer in Zuid-Afrika, de link

tussen heden en verleden. Ik begon zó veel te voelen, ook vanuit mijn achtergrond als nazaat van tot slaaf gemaakte mensen. Die pijn is in de voorstelling verbonden aan de zware offers die gebracht zijn in de strijd tegen het racistisch apartheidssysteem.”

Mama Winnie heeft recht op dit stuk, vindt Jannah. “In Zuid-Afrika is de opinie enorm veranderd. Men vindt nu dat ze niet voldoende waardering heeft gekregen voor haar aandeel in de strijd. Mijn Zuid-Afrikaanse vriendinnen blijven me bestoken met mails en telefoontjes: hoe gaat het ermee, wat gaat het worden? Ze zien ‘Dear Winnie’ als een voorstelling die gemaakt móést worden.”

Dear Winnie (geschreven door Fikry El Azzouzi) is van Noord Nederlands Toneel i.s.m. de Koninklijke Vlaamse Schouwburg. Vanavond (30/11) première in Stadsschouwburg Groningen. Tournee t/m 12/3 2020. Voor speellijst zie www.nnt.nl

NRC

Dear Winnie: heldenverering als overlevingsstrategie

Recensie In de montagevoorstelling *Dear Winnie* verbinden negen performers hun eigen ervaringen met en verzet tegen racisme met het leven van Winnie Madikizela-Mandela. Het levert een krachtige performance op, maar wel met een eenzijdige insteek.

Theater

Jr.cE.sA.r / NNT / KVS – Dear Winnie. Gezien 01/12, SPOT Stadsschouwburg, Groningen. Te zien t/m 12 maart. Info nnt.nl

Wanneer slaat de nood aan voorbeeldfiguren om in blinde loyaliteit? Hoe ga je om met de duistere kanten van een noodzakelijke onafhankelijkheidsstrijd? Het intrigerende én problematische aan *Dear Winnie* is dat de makers niet van plan zijn om genuanceerde antwoorden op deze vragen te geven. Hun montagevoorstelling is een eenzijdige poging tot eerherstel van een vrouw wiens onmisbare bijdrage aan de strijd tegen apartheid vaak wordt overschaduwd door de beschuldigingen aan haar adres van corruptie, ontvoering, marteling en moord.

De samenwerking tussen het Noord Nederlands Toneel, de Brusselse KVS, het makerscollectief Jr.cE.sA.r en negen vrouwelijke kunstenaars van kleur is een ware liefdesbrief geworden. De voorstelling volgt het stramien van eerdere voorstellingen

van Jr.cE.sA.r (met name het veelbesproken *Malcolm X*) : een associatieve montage van scènes die zowel geïnspireerd zijn door de biografie van Winnie Madikizela-Mandela als door de levens van de performers zelf. Die aanpak resulteert in een gevarieerde performance, waarin allerlei verschillende stijlen en genres door elkaar heen lopen – van monologen van actrice Joy Wielkens via collectieve dansscènes van de hand van Alesandra Seutin tot de Rage Against The Machine-achtige hiphop van rapper Gloria Boateng.

Omkering racisme: de witte is de aap

Het levert sterke scènes op, waaronder een intelligente omkering van racistische mechanismen: de enige witte performer wordt in een soort wetenschappelijk college met een aap vergeleken en zijn menselijkheid ontnomen.

Waar de makers vooral goed in slagen is om het trotse, compromisloze verzet van Winnie Mandela tegen het monsterlijke apartheidssysteem te belichamen en voelbaar te maken. De voorstelling doet geen enkele moeite om de biografische details waarop de scènes gebaseerd zijn te expliciteren; het is een soort esoterische geschiedschrijving, een intuïtieve aanpak van biografie. Scènes over Madikizela-Mandela en over de levens van de performers zelf lopen dwars door elkaar heen, de sfeer is er een van strijd en verzet, een collectief ritueel met de uitstraling van een partijbijeenkomst.

Hoewel de strijdlustigheid van de performers en het respect dat ze vragen voor de nalatenschap van Winnie Mandela louterend is, kun je vragen stellen bij de wel erg propagandistische aanpak van *Dear Winnie*.

Heldenverering

In hun behoefte aan een heldin vervallen de makers in hagiografie, waarbij ze Madikizela-Mandela op het schild hijsen als de alfa en omega van de anti-apartheidsstrijd. Niet alleen poetsen de makers daarmee de verdiensten van talloze andere activisten te veel weg, ook gaan ze veel te makkelijk voorbij aan de duistere kanten van de 'moeder van de natie': de hardnekkige corruptieschandalen, maar vooral ook de talrijke moorden op vermeende informanten die eind jaren tachtig door haar knokploeg werden gepleegd. In een van de meest lafhartige scènes van het stuk wordt Madikizela-Mandela zo'n beetje van iedere betrokkenheid vrijgepleit, omdat ze 'het te druk had met andere dingen'.

Door de vermeende misdaden van Madikizela-Mandela simplistisch weg te wuiven met 'zachte heelmeesters maken stinkende wonden' laten de makers van *Dear Winnie* met hun voorstelling zowel de kracht als het gevaar van heldenverering zien. De manier waarop het stuk zich ontpopt tot viering van een persoonlijkheidscultus, compleet met meeklappend publiek, geeft te denken: wanneer wordt rehabilitatie propaganda?

Marijn Lems

De Volkskrant

Dear Winnie is schitterend en soms behoorlijk ongemakkelijk

Hier is alleen Winnie de held, en worden de donkere kanten uit haar leven en strijd nogal weggemoffeld.

Hein Janssen 1 december 2019, 17:46

Wankel en ondersteund door een stok loopt de oude Winnie richting de enorme zijwand waar een muur van kledingstukken is gecreëerd. Alsof ze terugkijkt op haar leven en al die kledingstukken verwijzen naar haar eigen hang naar mooie designkleding. Of misschien wel naar al die anonieme, zwarte vrouwen die in haar land, en eigenlijk in de hele wereld, zijn achtergesteld of onderdrukt. Hoe dan ook: het is een fraai openingsbeeld van de voorstelling *Dear Winnie*, waarin negen zwarte vrouwen een hommage brengen aan Winnie Mandela (1936-2018), vrijheidsstrijder en (ex-)vrouw van Nelson Mandela. In bijna twee uur tijd wordt 'Mama Winnie' met ritmische muziek, opzwepende dans en militante teksten als het ware heilig verklaard.

Dear Winnie is een coproductie van Noord Nederlands Toneel Groningen (NNT) en de Koninklijke Vlaamse Schouwburg Brussel (KVS). Dat laatste gezelschap besteedt al jarenlang nagenoeg zijn hele programmering aan theater over het wel en wee van een multiculturele samenleving. Het NNT doet daar nu aan mee, in een qua uitvoering originele, en bij vlagen schitterende voorstelling, die inhoudelijk op bepaalde momenten behoorlijk ongemakkelijk is.

Na dat bezonken openingsbeeld ontrolt *Dear Winnie* zich als een kolkende theaterhappening, een collage van beeld, beweging en tekst.

Geen *Winnie, the musical* of biografisch, documentair theater dus, maar een associatieve trip en performance over Winnie Mandela, boegbeeld en heldin van de zwartevrouwenbeweging. Een dramaturgisch kader ontbreekt, het is zoeken en gissen naar wie wat doet, en is, en wil, en beweert. Intrigerend, maar ook op den duur enigszins onbevredigend.

WINNIE IN DE HERHALING

Winnie Mandela liep al eerder rond in de Nederlandse theaters. In 2009 bracht Bos Theaterproducties de musical *Amandla! Mandela* met tekst en regie van Koen van Dijk. De oude Mandela verscheen toen na 27 jaar eenzame opsluiting op het Robbeneiland ten tonele aan de arm van zijn vrouw Winnie, destijds gespeeld door musicalster Sophia Wezer. Kenneth Herdigein speelde de rol van Nelson Mandela.

‘Herdigeins inleving is fenomenaal. Bovendien maakt hij van Mandela geen grootheid waarop nauwelijks kritiek mogelijk is, maar een volhardend strijder, koppig en overtuigd’, schreef Annette Embrechts toen in *de Volkskrant*. In 2016 werd de musical opnieuw uitgebracht, met nieuwe muziek van Paul de Munnik. De recensies waren toen een stuk minder lovend. Embrechts: ‘Kenneth Herdigein speelt weer Nelson Mandela, maar waar is de onruststoker van zes jaar geleden gebleven? De nieuwe muziek van Paul de Munnik is een allegaartje en de zang is ondermaats.’

De negen vrouwen opereren vooral als collectief. Af en toe breekt er een uit om een persoonlijk getint verhaal te vertellen over haar eigen leven, de problemen daarin en de strijd die nog steeds geleverd moet worden. Dat levert soms indrukwekkende scènes op, zeker als Joy Wielkens het heeft over haar moeder, een ontketende Gloria Boateng haar woede muzikaal de zaal in knalt, of een getergde Alesandra Seutin in alles uitdraagt dat de strijd nog niet gestreden is.

De muziek van Cesar Janssens is een mix van rap, hiphop, moderne folklore en ritmisch duizelingwekkende composities, uitgevoerd op bizarre instrumenten als loshangende orgelpijpen en een ronddraaiend rad waaraan klikklakkende laarzen zijn bevestigd. Halverwege de voorstelling

dwarrelen de jurken en de kleding ineens het podium op, als de indrukwekkende verbeelding van verloren en verscheurde levens. In dit theatrale zangspel echoot bijna Bertolt Brecht door, als boegbeeld van politiek bekentenistheater.

De negen performers komen uit Nederland, België, Afrika en de rest van de wereld. De voorstelling is meertalig en wordt deels boventiteld. Regisseur is Junior Mthombeni, wiens vader betrokken was bij de Zuid-Afrikaanse apartheidsbeweging. Door deze samensmelting van gelijkgestemde zielen dringt voortdurend de noodzaak van dit theater tot je door. Maar dat heeft ook een tegenkant. Mannen worden hier buitengesloten – letterlijk bijna omdat het publiek tijdens de voorstelling wordt aangesproken als ‘ladies and ladies’. Maar ook is er een nogal genante scène waarin een halfnaakte muzikant midden op het podium wordt afgeschilderd als een boze witte man die aids verspreidt. Tamelijk pijnlijk is hoe de rol van Nelson Mandela wordt geminimaliseerd, alsof hij slechts een voetnoot in de geschiedenis is. Hier is alleen Winnie de held, en worden de donkere kanten uit haar leven en strijd nogal weggemoffeld. Deze vrouwen zijn boos en ballen fanatiek hun vuist waar een uitgestoken hand welkom zou zijn.

In de toegift wordt een strijdlied gezongen waarin de vrouwen beloven trouw te blijven aan Winnie, tot in de eeuwigheid aan toe. Dear Winnie is Holy Winnie geworden.

Dear Winnie

★★★★☆

Door Noord Nederlands Toneel en KVS Brussel. Tekst: Fikry El Azzouzi. Muziek: Cesar Janssens. Regie Junior Mthombeni.

30//11, SPOT/Stadsschouwburg Groningen. Tournee.